

JOHAN MURRE

LEXICON

BIJBELS
HEBREEUWS
EN
ARAMEES

DEEL I

א • מ

Alle Hebreeuwse en Aramese woorden van de Tenach:
betekenissen, grammaticale vormen
en hun Griekse equivalenten van de Septuaginta

SKANDALON
NON NOBIS SED POSTERIS

Voorwoord en inleiding

Dit Lexicon is geschikt voor iedereen die zich – beroepsmatig of uit liefhebberij – wil verdiepen in de grondtalen van de Bijbel: het Hebreeuws, het Aramees en het Grieks. Uniek is dat *elk* woord in de Tenach, ook de vervoegde en verbogen woorden, op te zoeken is in dit lexicon. Het bevat op alfabetische volgorde ruim 8.000 Hebreeuwse en Aramese woorden en namen en 40.000 woorden in hun vervoegde of verbogen vorm en woordcombinaties. Bij elk woord treft men een grammaticale aanduiding aan, zoals de woordsoort en eventueel naamval, geslacht, getal, enz. Daarnaast komen de volgende gegevens erin voor:

- De betekenissen en betekenisvelden van elk woord in het Hebreeuws en Aramees.
- De Griekse equivalenten met hun betekenissen in de Septuaginta (LXX).
- Alle voorkomende vervoegingen en verbuigingen van een woord, inclusief alle samengestelde woordcombinaties.
- Verwijzingen en vindplaatsen in de Bijbel.
- Bij teksten waarbij de Masoretische Tekst (MT) en LXX veel van elkaar verschillen, worden diverse vertalingen vermeld.
- Ca 1600 woorden hebben een ‘excurs’ met achtergrondinformatie om de rijkdom van het Hebreeuws en de traditie te verduidelijken; bijv. etymologie, betekenis en gebruik.

Er is veel zorg besteed aan een gebruiksvriendelijke vormgeving en uitvoering. Door de lemma’s te laten uitspringen en elk onderdeel van de tekst te beginnen met de vetgedrukte aanduiding **MT**, **LXX**, **MT-LXX** of **Excurs** kan men snel vinden wat men zoekt.

Dit werk is tot stand gekomen met medewerking van velen. Mijn grote dank hiervoor gaat uit naar allen die de tekst hebben gecontroleerd op taal- en spellingfouten, verkeerde tekstverwijzingen en inhoudelijke fouten. In de allereerste plaats wil ik hierbij noemen mijn goede vriend Bram Laport, die helaas halverwege de samenstelling van het boek plotseling is overleden. Hij is mij tot zeer grote steun geweest en heeft me voortdurend voorzien van zijn goede adviezen. Vaak heb ik bij het verdere werk aan hem moeten denken: Wat zou Bram hiervan vinden? Ik gedenk hem met grote dank voor de manier waarop hij mij heeft bijgestaan. Een grote steun zijn ook voor mij geweest de diverse meelezers en correctoren (in alfabetische volgorde) Jan Finnema, Chris Kors, Evert van Nesselrooij, Leo IJkel. Zij lazen de gehele tekst of delen ervan grondig door en voorzagen die van hun deskundige commentaren, waardevolle adviezen en opmerkingen. Ook gaat mijn dank uit naar allen die mij schriftelijk, per e-mail of telefoon opmerkzaam maakten op diverse dingen. Ik noem Pieter Oussoren, Theo van Willigenburg, Eeuwout Klootwijk en verder natuurlijk Albert Ronhaar en Jan en Marieke de Vlieger van uitgeverij Skandalon, voor hun deskundige begeleiding. Veel heb ik ook te danken aan de medewerkers van de Thuiszorgorganisatie Zorgstroom en niet te vergeten mijn lieve vrouw en mantelzorger Sari. Zij allen hebben ervoor gezorgd dat ik elke dag in staat was om te werken aan dit Lexicon, zij hebben mij steeds gestimuleerd om verder te gaan, vooral in de voor mij soms moeilijke periodes. Maar boven alles ben ik dankbaar aan de LEVENDE, die mij de wijsheid en kracht gaf om het werk te kunnen voltooien.

Inleiding

Losse woorden in een (Bijbels) woordenboek hebben strikt genomen geen enkele betekenis. Het zijn en blijven ‘alleen maar’ woorden. Een woord krijgt pas betekenis in een zin of nog beter: de zinnen, waarvan het deel uitmaakt. De context verleent aan een woord zijn diepte, kleur en gelaagdheid. Maar dan nog blijft het mogelijk om een tekst uit de Tora of de Tenach op verschillende wijzen te vertalen of te duiden. A.J. Heschel maakt dat overtuigend duidelijk in zijn boek *Heavenly Torah, As Refracted through the Generations*, New York/London: Continuum, 2005, pag 703 en 784. Hij schrijft: *We dienen ons te realiseren dat veel woorden uit ons dagelijks spraakgebruik al meerdere facetten hebben en dus, afhankelijk van de context waarin ze gebruikt worden, uiteenlopende betekenissen kunnen hebben. Hoeveel te meer zal dat opgaan voor wijsheidswoorden of woorden die goddelijk geïnspireerd zijn.*

Nieuwe duidingen zijn altijd mogelijk omdat de werkelijkheid nooit eenduidig is, maar complex. Tijd, omstandigheden en perspectief kunnen steeds weer andere aspecten van een zaak doen opleveren. Alle gezichtspunten in de discussies van de Wijzen zijn daarom waardevol, zelfs al spreken ze elkaar tegen. Daarom hebben ook afwijkende meningen hun weg gevonden naar Talmoed en Midrasj. Want elke generatie heeft weer te maken met andere omstandigheden en problemen. Het is goed mogelijk dat een visie die door de ene generatie wordt afgewezen, juist wel van toepassing kan zijn voor de volgende generatie. Tora-duiding en -uitleg in Talmoed en Midrasj bestaat daarom uit verslagen van de zoektocht naar antwoorden op de problemen van de generaties. Het is een eindeloze keten van gesprek. Ons kennen van de waarheid is altijd partieel. De werkelijkheid is altijd complexer en veelkleuriger. De uitleg van de Tora zal daarom altijd moeten plaatsvinden op een manier die zowel recht doet aan tekst en traditie als aan de omstandigheden en de vragen die deze meebrachten voor de uitleggers (aldus Heschel).¹

Daarnaast is het belangrijk dat men begrijpt wat de bedoeling is van een tekst. En: hoe kun je kleine tekstnuances in een vertaling weergeven? Nechama Leibowitz wijst er bijvoorbeeld op dat volgens de beroemde bijbelcommentator Rasji er in het Hebreeuws geen volledige synoniemen bestaan, maar dat subtiele verschillen tussen zogenaamde synoniemen altijd een boodschap doorgeven. Zo vragen de drie mannen in Gn 18:9 aan Abraham: 'Waar is je vrouw Sarah?' Het Hebreeuws kent twee vraagwoorden voor 'waar?' Het woordje *אֵיפהוּ*, betekent: 'op welke plaats is Sarah?'. In Gn 18:9 staat echter *אֵיפהוּ*, dat ook 'waar?' betekent, maar meer in de betekenis: 'waar is ze, waarom is ze niet hier?' Op het antwoord: 'ze is in de tent', zegt Rasji: *בְּנִינְיָהּ הִיא*, 'zij is *ingetogen*', d.w.z. 'zij is niet hier, omdat ze niet graag tussen mannen komt, ze is *ingetogen*.' Rasji was zich dus bewust van het subtiele verschil tussen de synoniemen. Het moge duidelijk zijn dat deze fijne tekstnuances vaak moeilijk weer te geven zijn in een vertaling.

Een ander belangrijk gegeven voor de vertaling van een tekst is wat ik eerder schreef in het voorwoord van mijn Lexicon Grieks. Woorden moeten niet alleen *gelezen* worden. Zij moeten ook worden *gehoord* en *geproefd*. Ze moeten deel worden van je gehele wezen. Toen Israël bij de Sinaï de Tien Woorden ontving, *hoorden* zij slechts een stem, een stem die Woorden sprak, de Tien Woorden. Maar alleen *horen* is niet voldoende. De Woorden moeten ook door de hoorders worden *gedaan*: 'Horen zul je, Israël, en waakzaam zijn om te *doen*...' (Dt 6:3). *Horen naar* de Stem, die sprak op de Sinaï, *gehoor-zamen* aan of het *doen* van de Woorden, dát is de kern van de Tora (Ex 20:19). Dan worden deze Woorden pas Woorden van God. 'De roep ervan wordt alleen gehoord als degene die hoort de geur, de kleur en de smaak van de woorden inhaleert en leven, liefde en vrijheid uitademt (...). Het woord krijgt alleen gestalte wanneer het in praktijk wordt gebracht; het bestaat alleen in deze wereld wanneer het door een mens die met beide benen op de grond staat wordt geleefd.' (Peter Rollins, *De orthodoxe ketter*, Skandalon, 2016).

Ik hoop dat dit Lexicon daar een klein steentje aan bij zal dragen.

Johan Murre, Middelburg, mei 2024

¹ Voor de opvatting van A.J. Heschel, zie 'Tora uit de hemel, het rabbijnse denken van A.J. Heschel', met name hoofdstuk 6 en 7, Middelburg, PaRDeS/Skandalon, 2023.

² Dit voorbeeld ontleende ik aan het artikel van Eljakim Wasjberg 'Mijn bewonderde Tenach-lerares Leibowitz (1905-1997)' in Alef Beet, tijdschrift van de Vereniging tot bevordering van kennis van Hebreeuws, 33/2, blz. 27-28.

HANDLEIDING

Hebreeuws trefwoord of woordcombinatie in (on)vervoegde of (on)verbogen vorm.

Grammaticale aanduiding (cursief), gevolgd door **afleiding**. Zie afkortingenlijst.

MT: Betekenis(sen), vaak genummerd en onderverdeeld, gevolgd door tekstverwijzing(en) in de volgorde van de boeken van de Tenach

לָקַח *znw.mnl.ev.st.abs.* Afgeleid van → לָקַח. **MT** lett: *wat de horende ontvangt of tot zich neemt: inzicht, lering, onderricht, een leerdicht, overreding, het overhalen*, Dt 32:2, Js 29:24, Sp 1:5, 4:2, 7:21, 9:9, 16:21,23, Jb 11:4
LXX 1 ἀκούω, *horen* (zintuiglijke waarneming), *luisteren naar, gehoorzamen, begrijpen* (van het gehoorde), *verhoren*, Sp 16:21. 2 ἀπόφθεγμα, *orakelspreuk, gezegde*, Dt 32:2. 3 ἐπιγνωμοσύνη, *voorzichtigheid, omzichtigheid, beleid*, Sp 16:23. 4 ἔργον, *werk, bezigheid, daad, handeling* (beroeps- of ambtelijke werkzaamheid, of oorlogshandeling); het vervaardigde: *werk, schepping, product, werkstuk; aangelegenheid*, Jb 11:4. 5 ὀμιλία, *leer, onderwijzing*, Sp 7:21. 6 δῶρον, *gift, geschenk*, Sp 4:2. 7 ὑπακούω, *luisteren (naar), aanhoren, toehoren, antwoord geven, gehoorzamen, reageren, opkomen voor*, Js 29:24. 8 δέχομαι, *part*, zie LXX, punt 2 bij → לָקַח. **MT-LXX** Sp 1:5 **MT**: לָקַח וַיִּשְׁמַע הַקָּדוֹשׁ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ, *wie wij is zal horen en aangehen met het tot zich te nemen*. **LXX**: τῶνδε γὰρ ἀκούσας σοφὸς σοφώτερος ἔσται, *want wie wijsheid hoort zal wijzer worden*.

LXX: Griekse equivalenten met tekstverwijzingen, genummerd en soms met korte opmerkingen.

MT-LXX: Hier wordt de Hebreeuwse tekst vergeleken met de Griekse tekst, indien die twee teksten erg van elkaar verschillen. Soms met diverse vertalingen erbij.

Na LXX worden (indien aanwezig) de teksten vermeld van MT, waarvan een Grieks equivalent in LXX ontbreekt.

Excursen staan (indien aanwezig) altijd met iets kleiner lettertype aan het einde van het lemma, gevolgd door literatuurverwijzing.

Nadere toelichting:

➤ **Nederlandse vertaling**

Bij alle Hebreeuwse, Aramese en Griekse woorden en tekstgedeelten staat de Nederlandse vertaling er onmiddellijk *schuingedrukt* achter. Het Lexicon is daarom ook goed bruikbaar voor wie deze talen niet beheersen.

➤ **Lemma en de afleiding ervan**

In het Hebreeuws en Aramees is het werkwoord (ww) het belangrijkste. Een ww wordt altijd alleen aangeduid met de stamletters, dus zonder vocalisatie. Dat zijn er meestal 3, een enkele maal 2 of 4. Heel veel andere woorden zijn daarvan afgeleid. Bij de meeste woorden wordt de wortel waarvan het lemma is afgeleid vermeld, behalve als dit niet bekend is. Als dit stamwoord in de onmiddellijk nabijheid van het afgeleide woord aan de orde komt, wordt de betekenis er niet opnieuw bij vermeld. Als het stamwoord niet in de Bijbel voorkomt óf als het niet in de onmiddellijke nabijheid van het te behandelen lemma staat, wordt de betekenis wel (kort) vermeld. De lemma's staan uiteraard in alfabetische volgorde. Omdat in het Hebreeuws en Aramees veel woordcombinaties beginnen met het consecutivum ׀, *waw*, is deze ׀ weggelaten en er tussen haakjes achter geplaatst: (+׀) of (+׀), enz. Dit betekent dat het betreffende woord **met** of **zonder** het consecutivum kan voorkomen. Bij een werkwoord in de *waw* consecutivumvorm geldt echter dat de ׀, *waw*, er **wel altijd** bijhoort. Dit alles om te voorkomen dat de letter *waw* het grootste gedeelte van het Lexicon in beslag zou nemen.

➤ **Opbouw van de artikelen**

De opbouw van de artikelen is steeds hetzelfde:

- * het **lemma** met grammaticale aanduiding en afleiding
- * **MT**: betekenis(sen) met tekstvermelding(en) (vaak genummerd en onderverdeeld)
- * **LXX**: Grieks equivalent(en) met betekenis(sen) en tekstvermeldingen in LXX
- * vermelding van tekst(en) waarvan een Grieks equivalent ontbreekt in LXX
- * **MT-LXX**: de rubriek waarin de vertaling van een Hebreeuws of Aramees tekstgedeelte wordt vergeleken met de tekst van LXX, wat alleen gebeurt als deze twee teksten erg van elkaar verschillen.
- * **excurs(en)**: deze staan altijd aan het einde van het artikel in kleiner lettertype.

➤ **Tekstvermeldingen**

Tekstvermelding vindt plaats in volgorde van de Bijbelboeken van de Tenach, dus eerst de vijf boeken van de Tora, daarna de Profetische boeken (Jozua, Richteren, Samuel, Koningen, Jesaja, Jeremia, Ezechiël en de twaalf 'kleine' profeten), tenslotte de Geschriften (alle overige boeken, te beginnen met de Psalmen). Soms staat achter een tekstvermelding (1e), (2e), (3e), of nog hoger. Dit betekent dat een Hebreeuws of Aramees woord meer dan één keer voorkomt in die tekst. Bij woorden die veel voorkomen in de Schrift kunnen uiteraard niet alle teksten worden vermeld, dit wordt aangegeven met *eap* (en andere plaatsen) of *evap* (en veel andere plaatsen). In dit geval kan het gebeuren dat een tekst die wel genoemd wordt onder MT, niet altijd genoemd wordt onder LXX, of omgekeerd.

➤ **Grammaticale aanduiding**

De grammaticale aanduiding staat altijd eerst genoemd. Omdat de meeste woorden in het Hebreeuws en Aramees zijn afgeleid van het werkwoord, wordt daarnaar - indien bekend - verwezen. Zie voor de betekenis van de afkortingen de hiernavolgende afkortingenlijst, die grotendeels ook gebruikt kan worden voor het Lexicon Bijbels Grieks en gedownload kan worden via www.skandalon.nl.

➤ **De rubriek MT**

In de rubriek MT staat de betekenis van het Hebreeuwse of Aramese lemma. Dit gebeurt bij werkwoorden in de volgorde van de diverse stamformaties, gevolgd door de tekstverwijzingen. Bij sommige woorden wordt een korte toelichting gegeven (in de vorm van een opmerking in verkleind lettertype). Bij andere woorden staat aan het slot van het artikel een wat langere excurs met meer informatie en bronvermelding (zie over de excursen hierna). Er is naar gestreefd om de Hebreeuwse en Aramese tekst zoveel mogelijk op één regel te plaatsen om vervelende verspringingen te voorkomen.

➤ **De rubriek LXX**

Deze rubriek bevat alle Griekse equivalenten met hun tekstverwijzingen. Griekse werkwoorden staan meestal in de 3e p.ev. De andere woorden in de rubriek LXX worden meestal weergegeven in hun on-
vervoegde vorm. Het kan gebeuren dat in het Grieks een znw of bnw staat, terwijl het Hebreeuws of
Aramees een werkwoordsvorm heeft, bijvoorbeeld een participium (part). Aan het slot van deze ru-
briek staan vaak een of meer teksten waarin geen Grieks equivalent van het Hebreeuwse of Aramese
woord voorkomt. Voorbeeld: zie ךָ, in Js 61:10, dat geen Grieks equivalent heeft.

➤ **De rubriek MT-LXX**

De Hebreeuwse/Arameese tekst die de vertalers van de LXX omstreeks 200 vóór het begin van onze
jaartelling voor zich hadden, is ons niet bekend. Bovendien waren hun Hebreeuwse teksten niet van
klinkertekens voorzien. Wij moeten het – op enkele uitzonderingen na (denk aan de vondsten bij de
Dode Zee) – doen met de Masoretische tekst (MT) van rond het jaar 1000 van onze jaartelling. Die
laatste tekst is wél geocaliseerd. Ieder die Hebreeuws kent, weet dat verschil van vocalisatie tot een
afwijkende betekenis kan leiden. Daar komt nog bij dat de vertalers van de LXX geschreven hand-
schriften voor zich hadden en geen gedrukte teksten zoals wij die kennen. Het is bekend dat er tussen
diverse Hebreeuwse medeklinkers subtiele verschillen bestaan. Een minder duidelijk geschreven *dalet*
(ד) kan gemakkelijk voor een *reesj* (ר) worden aangezien, een *hee* (ה) voor *cheet* (ח), een *nun* (נ)
voor een *gimel* (ג) en omgekeerd. Een aantal verschillen tussen MT en LXX is hierdoor te verklaren. Vaak is
het echter niet duidelijk waarom LXX kiest voor een bepaald Grieks woord, terwijl er op grond van de
Masoretische tekst iets geheel anders wordt verwacht. Van ruim 3000 teksten en tekstgedeelten heb ik
de tekst van de MT vergeleken met die van de LXX. Soms vermeld ik daarbij: ‘mogelijk leest LXX hier
...’ om aan te geven hoe een verschil tussen LXX en MT zou hebben kunnen ontstaan. Soms heb ik
hierbij ter vergelijking een aantal vertalingen opgenomen. Dat kunnen zijn:

NB: Naardense Bijbel, 13^e druk 2024

NBV21: Nieuwe Bijbelvertaling, NBG/KBS 2021

BGT: Bijbel in de gewone taal

GNB: Groot Nieuws Bijbel

NBG: Vertaling Nederlands Bijbelgenootschap, 1951

HSV: Herziene Statenvertaling, 2010

SV: Statenvertaling, 1977

WV: Willibrordvertaling, 2012

FK: Vertaling van het boek Job, J. Fokkelman

GS: Vertaling Spreuken, Prediker, Hooglied, Gerard Swüste, 2020

NIK: Vertaling Pentateuch met Rasji commentaar van Ned. Isr. Kerkgenootschap, 5744-1984

DB: Pentateuch met Haftaroht, Jitschak Dasberg, 5763-2003

BR: Vertaling Buber/Rosenzweig, 1976

HBA: Hebrew Bible van Robert Alter, 2019

LXX: BibleWorks, LCC, versie 7.0

➤ **Excursen**

Bij sommige artikelen staat of staan een of meer excursen of uitwijdingen. De inhoud ervan is gevari-
eerd. Meestal gaat het om een verdieping van het grondwoord, om etymologische aspecten, maar ook
om meer theologische en filosofische gedachten. Veel excursen zijn gelinkt aan het joodse gedachtegoed
of zijn samenvattingen van joodse auteurs. Soms betreft een excurs een toelichting op een moeilijk te
vertalen tekst, waarin het grondwoord staat. Excursen kunnen elkaar in hun verschillende visies overlap-
pen, aanvullen of tegenspreken. Dat laatste mag en moet zelfs om te voorkomen dat wij in eenzijdighe-
den terechtkomen, die gemakkelijk tot extremiteiten zou kunnen leiden. Men kan excursen ook zonder
bezwaar overslaan. Ze zijn altijd in een iets kleiner lettertype afgedrukt. Aan het slot van elke excurs staat
een verwijzing naar de bron(nen) waaruit ik heb geput. Deze literatuur wordt niet meer apart vermeld in
de Literatuurlijst. In de excursen wordt geput uit veel verschillende bronnen, die voor bepaalde woorden
niet altijd dezelfde schrijfwijze hanteren. Zo schrijft de ene bron Tora, een andere bron Thora of Torah.
Dat gebeurt ook bij namen: Mozes, Mosjé, Mosjè, of: God en G'd, enz. Ik heb de schrijfwijze van deze
woorden niet eenduidig gemaakt, maar ze laten staan zoals de oorspronkelijke schrijver ze heeft ver-
meld. Voor het Tetragrammaton, de vierletterige Godsnaam, zie hierna onder 'Eigennamen'.

➤ **Nummering van de teksten**

De nummering van teksten in MT verschilt op een aantal plaatsen van de nummering van de LXX. Meestal is dat erbij vermeld. Voorbeeld: Ps 60(61):8, enz. Het eerste nummer geeft het hoofdstuk aan van de LXX. Het nummer tussen haakjes is het hoofdstuk van de meest gangbare vertalingen. Het boek Jeremia heeft ook op een aantal plaatsen een afwijkende indeling. In de tekstverwijzing Jr 33(26):1 betekent 33 het hoofdstuk in de LXX en (26) de nummering in de meest gangbare vertalingen.

➤ **Diverse codices**

Van de LXX zijn diverse codices bekend, zoals delen van het boek Jozua en het gehele boek Richteren. Hiervan kennen we codex A en codex B. Codex B correspondeert over het algemeen met de MT. Codex A is soms gelijk aan codex B, maar vaak verschilt de tekst aanmerkelijk. Waar nodig is dit zoveel mogelijk bij de teksten vermeld met de aanduiding (codex A) of (codex B).

➤ **Vertaling(en)**

Soms gebruik ik een eigen vertaling van de Hebreeuwse, Aramese en Griekse tekst(gedeelten). Als ik een andere vertaling gebruik vermeld ik dat erbij volgens de afkortingen in de afkortingenlijst. Bij de Hebreeuwse teksten heb ik ook vaak de laatste druk van de Naardense Bijbel (NB) van Pieter Oussoren gebruikt, omdat deze zeer brontekstgetrouw is en soms prachtige woordvondsten heeft. In een aantal gevallen vermeld ik er andere vertalingen bij, zie hierboven onder MT-LXX. De LXX-teksten vertaalde ik meestal zelf zo letterlijk mogelijk woord-voor-woord. Het is dus niet altijd mooi Nederlands.

➤ **Eigennamen**

Onder de meer dan 2800 eigennamen (eig) staan alle persoons-, aardrijkskundige en andere namen, ook als ze bijvoeglijk worden gebruikt. Het Tetragrammaton, de vierletterige Godsnaam, heb ik in het Hebreeuws – zoals dat wel vaker gebeurt - vermeld met een dubbele yod: ם. Voor de vertaling ervan gebruikte ik meestal 'de ENE', soms de EEUWIGE, of de LEVENDE, andere keren de NAAM, of andere aanduidingen. Het Griekse woord *kyrios* heb ik vertaald met ENE, als het betrekking heeft op de ENE. Voor de Nederlandse schrijfwijze van de eigennamen is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de Naardense Bijbel. Bij de eigennamen wordt of worden ook de betekenis(sen) vermeld. Deze betekenis betreft de *Hebreeuwse* of *Aramese* naam. Ik heb me hierbij vooral gebaseerd op het boek *Die Namen der Bibel und ihre Bedeutung im Deutschen* von Heinz Schumacher (zie literatuurlijst).

⌘ **MT Alef** eerste letter van het Hebr alfabet, laryngaal, nauwelijks hoorbaar, klank die te horen is bij 'hour' (Engels) of 'homme' (Frans). Wordt vrijwel alleen nog gebruikt als leesmoeder voor alle klinkers. Als de **א** leesmoeder is staat de cholem niet links, maar rechts boven deze letter. Wisselt in het **Aram** met andere laryngalen: **a** met de verwante sterkere ע: גאל voor נעל, **ב** met de ה in de aph en haph; **c** met de ם in het impf bij de ww ליי, of aan het begin van een woord: אחר naast אחר, of middenin een woord: האוצר naast היצר. Getalwaarde: 1. **Excurs** Een *alef met een dagesj* (of liever: mappiq) erin wordt *alef degusja* genoemd. Meestal staat het puntje in de onderste helft van de alef, maar ook wel in de bovenste. De term *mappiq* – 'die doet uitkomen' – zoals bij de uitgesproken *hee* (ה), zou hier overigens beter passen. Hoe dan ook, hij is heel zeldzaam. Hij komt 4x voor in de textus receptus van de masoretische tekst, 3x in de hif'il van ברא (Gn 43:26 en Ezr 8:18: וַיְבִיאֵהוּ, Lv 23:17: תְּבִיאֵהוּ) en 1x in de pu'al van ראה (Jb 33:21). De BHS vermeldt in de kantlijn met kleine letters: 'vier woorden (met) dagesj'. De reden is niet bekend. Met de alef is nog meer aan de hand. De cholem, die altijd links boven een consonant staat, kan bij de alef zowel links als rechts staan. De *medeklinker* alef met de klinker o krijgt de cholem gewoon links boven zich. Als de alef *leesmoeder* voor een o-klank is dan staat de cholem rechts boven de letter. Lit: Albert van der Heide in het artikel *Rara Hebraica XIX: Zeldzame letters*, in *Alef Beet, Tijdschrift van de Vereniging tot bevordering van kennis van Hebreeuws*, nr. 24 2, blz. 40, dec 2014.

⌘ **Aram MT** aanduiding van de *status emphaticus* van een woord. Geeft het woord een zekere nadruk en geeft van een onbepaald znw/bnw de bepaalde toestand weer. Kan zowel aan het einde van een woord of los van een woord staan: אַחֲרָיָהּ, *de droom*, Dn 2:6; לְמַלְכָּא, *aan de koning*, Ezr 4:14. Zie verder: Ed König, *The Emphatic State in Aramaic*, Vol. 17, No. 4, pag. 209-221, The University of Chicago Press, <http://www.jstor.org/stable/527674>. Page Count: 13.

אָרַךְ ww.pi.impf. 1^e p.ev. + sf 2^e p.mnl.ev. → אָרַךְ (+).
LXX δὲ δάσασα, *onderwijzen, leren, onderricht geven*, Jb 33:33.

אָמִין ww.hi.impf. 1^e p.ev. → אָמִין.

אָמִין ww.pi.impf.coh. 1^e p.ev. + sf 2^e p.mnl.mv. → אָמִין.
LXX εἴη δὲ ἰσχυρὸς, *en hij moge krachtig zijn*, van εἶμι, zijn, Jb 16:5.

אָסַף ww.qal.impf. 1^e p.ev. → אָסַף. LXX συσάγω, *samenroepen, verzamelen*, Mi 2:12.

אָרַר ww.qal.impf. 1^e p.ev. → אָרַר. LXX καταράσομαι, *ie- mand iets kwaads toewensen, (ver)vloeken*, Gn 12:3.

אָרַךְ ww.hi.impf. 1^e p.ev. → אָרַךְ. LXX ἠέλκυσα, *lang maken, verlengen, vertragen*, Js 48:9. ἀνέχω, *uithouden, standhouden, zich laten welgevallen, ondergaan* (med), Jb 6:11.

אָבִי znw.mnl.ev. **MT Hebr** onregelmatig st.cs: אָבִי, regelmatig st.cs: אָב (alleen in Gn 17:4,5), mv אָבוֹת. **Aram** st.cs.ev. אָב, + sf אָבִי, Dn 5:13; אָבוֹךְ, Dn 5:11,18; אָבוּי, Dn 5:2; mv. + sf אָבִי, Dn 2:23; אָבִיךְ, Ezr 4:15; אָבִיךָ, Ezr 5:12. Betekenis gaat – zoals in veel talen – terug op kindergebrabbel. Wordt gebruikt als een naam of titel van respect en eer. Kan van toepassing zijn op meester, priester, profeet, raadgever, koning, hoofd, enz: **1a vader** (van zijn kinderen, ook als pater familias van neven en nichten), Gn 9:18,22,23, 11:28,29, 12:1, evap. **b voorvader** (bv van beroepsgroep, zie ook 2), Gn 4:20,21, *stamvader* (van stam, volk, dynastie), Gn 10:21, *grootvader* (pater familias), Gn 28:13, 2Sa 9:7, 16:3. **2 overdr: veroorzaker, initiatiefnemer, stichter, grondlegger, schepper, maker** bv bewoner van tenten, Gn 4:20, van het gilde van de handwerkers, 1Kr 4:14. **3 geestelijke vader** bv Elia, Elisa, 2Ko 2:12ev, vgl ook de aanspraak 'mijn zoon' in de wijsheidsliteratuur. **4 God als vader, opvoeder, beschermer, ontfermer**, Dt 14:1, Ps 67(68):6, 102(103):13, Sp 3:12, Jb 38:28 (regen), 29:16 (armen), 31:18 (jeugd). De broederschap van Israël vindt zijn basis in het vaderschap van God, Ml 2:10. **5 symbolisch: Jb 17:14** (groeve). **6 eretitel voor priesters en politieke ambtsdragers**, de Messias: Ri 17:10, 18:19, 1Sa 24:12, Js 9:5, 22:21. **7 אָבִי אָבִי, vader en moeder, ouders**, aan wie men respect en gehoorzaamheid is verschuldigd, Gn 2:24, Ex 20:12, Lv 19:3, Dt 5:16, Ps 108(109):14, Jb 17:14, 31:18, Sp 1:8, eap, in de volgorde *moeder-vader* alleen MT in Lv 19:3, 20:19, 21:2, in LXX is de volgorde *vader-moeder*. De moeder staat, met betrekking tot de kinderen, op hetzelfde niveau als de vader. Ze heeft in het huiselijk leven, in het bijzonder bij het grootbrengen van de jongste kinderen, de meeste invloed. **b אָבִיךְ וְאָבוֹתֶיךָ אָבִיךָ, uw vaderen en uw vaders vaderen**, Ex 10:6. LXX: οἱ πατέρες σου οὐδὲ οἱ πρόπαπποι αὐτῶν, *je vaders noch je grootvaders* (of: *voorvaders*). **LXX 1 πατήρ, vader** (biologisch), *stamvader*, mv: *voorouders*, overdr: *oorsprong, verwekker, schepper, stichter, eretitel waarmee men een grijsaard of wijs persoon aansprak*, Gn 2:24, 4:20, 9:18,22,23, 10:21, 11:28,29, 12:1, 15:15, 17:4, evap. **2 πατριά, a afstamming, geslacht** (ook van hemelse wezens); **b stam, volksstam, volk; c vaderland of -stad**, Ex 6:25, Nm 1:2,4,16,18, evap in Nm, Dt 18:8, Jz 14:1, 19:51, 21:1, 22:14, evap. **3a ἀρχιπατριώτης, familiehoofd, stamhoofd**, Jz 21:1, **b πατριάρχης, patriarch, aartsvader**, 1Kr 24:31. 2Kr 19:8, 26:12 **MT** heeft:

הַאֲבוֹת, *hoofdvaders, stamvaders*. 4 πατρικός, *vaderlijk, voorvaderlijk, van de vader*, 1Kr 7:7, 12:29. 5 πάτριος, *van de vader*, Ex 12:3. 6 πατρώος, *behoorend aan de vader, afkomstig van de vader*, Sp 27:10. 7 γονεύς, *vader en moeder, ouders*, zie MT punt 7a. 8 πρόπαππος, *overgrootvader*, Ex 10:6, zie MT punt 7b. **MT-LXX 1** Nm 1:45 MT: לְבֵית אֲבֹתָם, *naar het huis van hun vader*. LXX: σὺν δυνάμει αὐτῶν, *met hun sterkte*. 2 Jz 15:13 MT: קִרְיַת אַרְבַּע אֲבֵי הָעֵנָק, *Kirjat Arba, de vader van Anak*, LXX: τὴν πόλιν Ἀρβὸκ μητρόπολιν Ἐνακ, *de stad Arbok, moederstad (= hoofdstad) van Enak*. Zie ook Jz 21:11. 3 Jz 18:3 MT: יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, *de ENE, de God van uw vaderen*. LXX heeft: κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, *de ENE onze God*. 4 1Sa 12:15 MT: וְהִתְהַיְדִי בְכֶם וּבְאֲבֹתֵיכֶם, *dan zal zijn de hand van de ENE tegen u en tegen uw vaderen*. LXX: καὶ ἔσται χεῖρ κυρίου ἐπὶ ὑμῶν καὶ ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν, *en zijn zal de hand van de ENE tegen jullie en tegen jullie koning*. 5 1Kr 4:3 MT heeft: וְאֵלֶּה אֲבֵי עֵיטָם, *en deze zijn van de vader van Etam*. LXX: καὶ οὗτοι υἱοὶ Αἰταμ, *en deze zijn zonen van Aitam*. **Excurs 1** 'Eer je vader en je moeder', Ex 20:12, Dt 5:16, let op de rechten van hen die niet meer kunnen deelneemen aan het arbeidsproces, in het bijzonder de oudere wordende mens. Zij kunnen niet meer voorzien in hun eigen levensonderhoud. Zij zijn aangewezen op de ondersteuning van de werkende volwassenen. Die zullen zich moeten inzetten voor de 'eer' van de ouderen, voor een menswaardig bestaan, inclusief de materiële ondersteuning. Het gaat allereerst om die mensen die hun leven lang gewerkt hebben en nu niet meer kunnen. Maar het geldt ook voor iedereen die door ziekte of sluiting van bedrijven hun werk (lees: hun 'eer') kwijt zijn. Zij hebben hun sociale status verloren. De zin van het gebod is, dat deze mensen slechts geholpen zijn wanneer ze aan hun eer komen. Zolang men in deze mensen werkelijk iets wil herkennen van de eigen 'vader en moeder', is het geen vraag of hun die eer toekomt. Ter Schegget: 'Hun komt die eer toe, want ze hebben ons voortgebracht, opgevoed, grootgebracht, de weg gewezen, het leven geleerd... En die eer komt ze ook toe als ze daarin gefaald hebben, want falen doe je altijd.' (...) Welk argument brengt de decaloog in om voor de oude dag van anderen te zorgen? Het zou kunnen zijn: omdat die anderen dat niet meer kunnen; zonder zorg hebben ze geen lang leven; dus zijn ze aangewezen op onze zorg. Dat klinkt goed. Maar in de Tien Woorden wordt een ander argument ingebracht, dat veel egoïstischer klinkt: 'Eer je vader en je moeder' – zo heet het – 'opdat jouw dagen lang worden...'. Dus: de zorg voor de ouderen is een investering in je eigen oude dag. Wie nu zorgt voor een goed systeem van uitkeringen en pensioenen, heeft er later zelf voordeel van. Eigenbelang? Wel, eigenbelang is geen slechte raadgever. Het werkt net als in het gebod van de naastenliefde: Heb je naaste lief, als jezelf. Of: wat jij wilt dat anderen jou doen, doe dat voor anderen. Deze regel voorkomt dat de hulp aan anderen op een neerbuigende wijze wordt gegeven. Integendeel. De ander beseft dat jij niet uit neerbuigend medelijden handelt, maar uit het zakelijke besef: straks ben ik het zelf. Ik ben zelf partij in deze zaak. Voor de ontvanger geldt: het is wat makkelijker om de geboden steun te ontvangen. Lit: Maarten den

Dulk, *Vijf kansen, een theologie die begint bij Mozes*, Samenvatting van blz 92-94. Zoetermeer: Meinema, 1998. **Excurs 2** Alleen het vijfde gebod wordt in het Hebreeuws geformuleerd in de gebiedende wijs: 'Eer uw vader en uw moeder', letterlijk 'geef hun gewicht', zodat ze meetellen en niet onder de voet worden gelopen. Het heeft iets te maken met traditie. Je respecteert met woorden en daden het milieu waar je vandaan komt (je moeder) en degene die daarin jouw leidsman was (je vader). Waarvoor ze hebben gestreden en geleden om jou een menswaardig bestaan te geven, dat kan jij niet minachten. Jij zorgt ervoor dat wat zij deden niet voor niets is geweest. Dat impliceert de zorg voor hulpbehoevenden, waaronder de ouders, als zij bijvoorbeeld door de kwalen van de ouderdom worden getroffen. In een geatomiseerde samenleving als de onze functioneert zo'n woord anders dan in een door familie- en stamverbanden gestructureerde wereld. Maar ook onder ons geldt: waar zieken, zwakken, gehandicapten en ouden van dagen worden uitgeperst en vernederd, daar is iets mis met de heersende machten, daar dient men andere (minderwaardige) goden. Die dienst wordt wellicht als 'onvermijdelijk' verkocht, maar dat is een pseudo-religieuze misverstand. Het hoeft niet; het is zonde. Lit: Rochus Zuurmond, *God en de moraal, Een andere kijk op bijbelse ethiek*, blz.62-63, Middelburg: Skandalon, 2018. **Excurs 3** אָן is ook de naam van de vijfde maand van de Joodse kalender geteld vanaf Nisan. Dit komt overeen met het laatste deel van juli en het eerste deel van augustus. Deze naam komt niet in de Bijbel voor. In de Joodse traditie is de eerste dag ervan de sterfdag van Aäron. De negende dag, *tish'ah b' Av*, is de gedenkdag van de verwoesting van beide Tempels, de val van Bar Kochba's vesting, de uitdrijving uit Spanje in 1492 en andere calamiteiten. De dag is een symbool voor alle rampen en vervolgingen die de Joden in de loop van de geschiedenis hebben ondergaan. In die periode worden geen huwelijken gesloten of feesten gevierd. Op de dag zelf zit men in de synagoge in het schemerdonker op lage bankjes en wordt de rol van Klaagliederen en andere rouwklachten voorgedragen. De dag vormt de afsluiting van de negendaagse periode van treuren en rouwen, die begint op de eerste van de maand. Het is een van de vier belangrijkste vastendagen. In haar boek *Brandende kaarsen, herinneringen aan de verdwenen Joodse wereld*, beschrijft Bella Chagall op indrukwekkende manier hoe ze hiermee in haar kinderjaren kennismaatte. Lit: 1 E. van Voolen, *Joodse feestdagen*, blz 30-31, Kampen: Kok, 1986; 2 Bella Chagall, *Brandende kaarsen, herinneringen aan de verdwenen joodse wereld*, blz 192-193, Amsterdam: Meulenhoff, 1973. Zie ook excurs bij → אָן, moeder.

אָן **Hebr** znw.mnl.ev.st.cs. → אָן

אָן **Aram** znw.mnl.ev.st.abs. → אָן

אָן **znw.mnl.ev.st.abs.** Afgeleid van אָבב, *bloeien, vrucht dragen* (niet in Bijbel). **MT Hebr:** בָּאֲבוֹ, *in zijn frisheid, nog groen, met zijn gebladerte*, Jb 8:12; אָבִי, *bloesems*, Hl 6:11. **Aram:** mnl.ev.st.cs. + sf 3^e p.mnl.ev. אָבִי, *vrucht, bloem, spruit*, Dn 4:12(9),14(11),21(18). Zie → אָבִיב. **LXX 1** ῥίζα, *wortel, spruit, jonge loot*, Jb 8:12. 2 ῥιζομα, *het voortgebrachte kind, vrucht van het land*, Hl 6:11. 3 καρπός, *vrucht, zaad, opbrengst*, Dn 4:12(9), 14(11).

אָבִי **Zie** → אָבִיב

אָבִי of אָבִיב **ww.hi.waw.cons.impf.** 1^e p.ev. → בוֹא (+)

אָבאָ *ww.qal.impf. 1^e p.ev.* → **בוּא** (+ן of ון). **LXX** ἔρχομαι, *komen, gaan*, Gn 33:14; **2** ἐλθέτωμαι, *binnengaan, binnenkomen, gaan naar, naderen, brengen*, 1Ko 13:8, Ps 118(119):19, 131(132):3.

אָבאָ of **אָבוּא** *ww.qal.impf. 1^e p.ev.* → **בוּא**

אָבאָ of **אָבוּא** *ww.qal.waw.cons.impf. 1^e p.ev.* → **בוּא** (+ן)

אָבאָ of **אָבוּא** *ww.qal.impf. 1^e p.ev.coh.* → **בוּא** (+ן)

אָבאָה *ww.hi.waw.cons.impf.ktb. 1^e p.ev.* → **בוּא** (+ן)

אָבאָה of **אָבוּאָה** *ww.qal.impf. 1^e p.ev.coh.* → **בוּא** (+ן)

אָבאָם of **אָבאָיָם** *ww.hi.waw.cons.impf. 1^e p.ev. + sf 3^e p.mnl.mv.* → **בוּא** (+ן)

אָבִיגַיִל *eig. MT Avigajil*, vrouw van Nabal, later Davids vrouw. Betekenis: *mijn vader is* (een bron van) *vreugde*, 1Sa 25:3. **LXX** Αβιγαια, Abigaja.

אָבִיגַתָּה *eig. MT Avagta* (+ן) of **זֶתָרָה**, Zetar, een van de zeven hovelingen van koning Achasjverosj, Es 1:10. Betekenis *Avagta*: **1** *mooi van gestalte en uiterlijk. 2 *de gelukkige*. Betekenis *Zetar*: **1** *overwinnaar. 2* *ster*. **LXX** Αβαταζα of Ζαθολθα.*

אָבַד *ww MT Hebr qal a* *verloren gaan, te gronde gaan, (ver)dwalen, verkeerd lopen, ronddwalen; b* *uiteengaan, zich verspreiden, weglopen*, Ex 10:7, Lv 26:38, Nm 16:33, 17:27, 21:29,30, evap; **pi** *te gronde laten gaan, vernietigen, uitroeien, verwoesten, doen verdwijnen, doen omzweven*, Nm 33:52, Dt 11:4, 12:2,3, 2Ko 11:1, 13:7, eap; **hi** *doen omkomen, doen verwijnen, te gronde richten*, Lv 23:30, Dt 7:10,24, 8:20, 9:3, 28:51, Jz 7:7, 2Ko 10:19, eap; als znw: Nm 24:20,24. Synoniem van **כָּרַת** → *afsnijden, uitroeien*. **Aram pe.impf. 3^e p.mv.** **יֶאֱבְדוּ**, *ombrengen*, Jr 10:11; **ha.inf.cs.** **הִיֶּבְדָה**, Dn 2:12,24; **ha.impf. 3^e p.mv.** **יֶהְבְּדוּן**, Dn 2:18; **ho.pf. 3^e p.ev.** **הִיבַד**, Dn 7:11. **LXX** **1** ἀπόλλυμι, *doden, in het verderf storten, verliezen, vernietigen*, Ex 10:7, Lv 23:30, 26:38, Nm 16:33, 17:27, evap. **2** ὄλλυμι, *verderven, vernietigen, doen verdwijnen*, Jb 4:11, Sp 1:32, 10:28, 11:7. **3** ἀπόλλω, *ondergang, vernietiging*, Dt 4:26, 8:19, 12:2, 30:18. **4** ἐξολθερεύω, *verdelgen, verderven, doen ondergaan*, Dt 7:10, Ez 6:3. **5** ἐξάγω, *naar buiten leiden, wegbrengen (om te doden), verdrijven*, Dn 2:12. **6** ἐκλείπω, *verlaten, opgeven, in de steek laten, weggaan*, Jr 7:28. **7** ἄρω, *opnemen, doen verdwijnen, wegnemen, uit de weg ruimen, vernietigen*, Js 26:14. **8** ἀποκτείνω, *doden, terechtstellen*, Dn 2:24. **9** ἐκδίδωμι, *uitleveren, overgeven, prijsgeven*, Dn 2:18. **10** ἐκτριβώ, *vernietigen, uitroeien, verdelgen*, Dt 7:20. **11** ἐξαποστέλλω, *weg-, uitzenden*, Jr 25:18(49:38). **12** ἀπολείπω, *ophouden, verwijderd zijn/worden*, Jb 11:20. **13** ἀποβάλλω, *verwerpen, verstoten*, Dt 26:5. **14** κατασπάω, *omlaag trekken*, 2Ko 21:3. **15** κατισχύω, *overweldigen, bedwingen*, 2Ko 24:2. **16** ἄγω, *wegvoeren (als buit, prijs, gevangene)*, Ez 28:16. **17** παραναλίσκω, *odeloos omkomen (pss)*, Nm 17:12(27). **18** ἀφανίζω, *uit de weg ruimen*, Es 9:24. **MT-LXX** **1** Nm 33:52 **MT**: **אָבַדְתָּם** of **אָבְדוּתָם** *אָתְּ כָל-מַשְׁכֵּיחֵם*, *en u zult verloren laten gaan al hun afbeeldingen*. **LXX**: καὶ ἐξαρῆτε τὰς σκοπιάς

αὐτῶν, *en jullie zullen verwijderen hun hoogten. 2* Jr 23:1 **MT**: **הִיוּ רֹעִים נֹאֲבָדִים וּמְפֹצִים**, *wee herders die te gronde richten en die opjagen*. **LXX**: ὦ οἱ ποιμένες οἱ διασκορπίζοντες καὶ ἀπολλύοντες, *wee de herders die verstrooien en verwoesten. 3* Es 4:16 **MT**: **וְכִשְׁפָר אָבְדָתִי אָבְדָה**, *en wanneer ik omkom, dan kom ik om*. **LXX**: ἔάν καὶ ἀπολέσθαι με ᾔ, *en als ik omkom, laat het ook maar zo zijn*. **Excurs** In de noordwest-semitische talen betekent **אָבַד** over het algemeen *te gronde gaan*. Een enkele keer is de betekenis *ronddwalen, ronddolen, weglopen*, in het bijzonder van dieren, 1Sa 9:3,20. Vandaaruit kan de betekenis *te gronde gaan* zich ontwikkeld hebben, zoals een dier dat van de kudde wegdwaalt verloren gaat. In het Akkadisch onderscheidt men voor beide betekenissen, *te gronde gaan* of *vernietigd worden* en *weglopen*, een aparte wortel. In de Tenach komen beide betekenissen voor. De betekenis *weglopen, dwalen* vaak als beeldspraak: Israël is als vee dat door zijn herder (koning en andere verantwoordelijke personen) verlaten en verwaarloosd is en daarom ronddoelt, Jr 50:6, Ez 34:5,16, of dat zich door zijn Herder (de ENE) verlaten voelt, Ps 119:176. Betekenisvol is Dt 26:5: *een rondtrekkende Arameeër was mijn vader*, waarmee een verband gelegd wordt tussen de vroegere Israëlitische stammen en de Aramese nomaden. De tweede betekenis, *te gronde gaan, laten omkomen, vernietigen, uitroeien*, komt vaker voor. De pi heeft primair een *factatieve betekenis*, de hi een *causatieve*, doelend op een handeling. De hi heeft dan ook meestal een persoon als object, de pi zowel zaken als personen. De hi verwijst vaak naar de toekomst, de pi gebruikt vaak de presens of is tijdloos. In bijna de helft van de gevallen treedt de ENE op als subject. Daarom verwondert het niet dat op veel plaatsen de ENE een krijger wordt genoemd, die zich verwoestend en vernietigend tegen de volkeren richt, zoals tegen Egypte, Assur, Babel en de volken bij de intocht in het beloofde land. Ook bij de profeten is het de ENE die aan het einde der dagen tegen de benauwers van Israël zal strijden, vooral in Jeremia: Jr 1:10, 12:17, 49:38, Ez 25:7,16, Zf 2:5,13, evap. Maar ook tegen Israël zelf richt de ENE zich: Dt 28:63, Jr 15:7, 25:10, eap, tegen overtreders van de Tora: Lv 23:30, Dt 7:10, Ps 5:7, en tegen de benauwers en onderdrukkers van de weerlozen en rechtvaardigen, Ps 143:12. De intransitieve vorm van het ww (qal) vult dit beeld aan. Hoewel niet direct vermeld is het in veel gevallen duidelijk dat de ENE de veroorzaker is van de getekende ondergang: Egypte (Ex 10:7), de Filistijnen (Am 1:8, Zc 9:5), Moab (Nm 21:29ev), enz, allemaal gaan ze door het gericht van de ENE ten onder, ook Israël, als het de Tora niet ter harte neemt (Lv 26:38, Dt 28:20,22, Jr 9:11, evap). Lit: W. Otzen, TWAT, Band I, kol 20-24.

אָבַד of **אָבְדָה** *ww.qal.pf. 3^e p.mnl.ev.* → **אָבַד** (+ן)

אָבַד of **אָבְדָה** *ww.qal.pf. 3^e p.mnl.ev.* → **אָבַד** (+ן)

אָבַד *ww.qal.waw.cons.pf. 3^e p.mnl.ev.* → **אָבַד** (+ן)

אָבַד *ww.qal.inf.abs.* → **אָבַד**

אָבַד *ww.qal.inf.cs.* → **אָבַד**

אָבַד *ww.pi.inf.abs.* → **אָבַד** (+ן)

אָבַד *ww.pi.pf. 3^e p.mnl.ev.* → **אָבַד**

אָבַד *ww.pi.waw.cons.pf. 3^e p.mnl.ev.* → **אָבַד** (+ן)

אָבַד *ww.qal.part.mnl.ev.cs.* → **אָבַד**

אָבַד **I** *znw.mnl.ev.st.abs. MT* *verdwijning, verwoesting, vernietiging, ondergang*, Nm 24:20,24. **MT-LXX** Nm

- 24:20,24 MT: עָדִי אֶבֶד, voor immer verloren. LXX: ἀπόλλυμι, doden, in het verderf storten, verliezen, vernietigen, beide teksten.
- אֶבֶד II ww.qal.part.mnl.ev.abs. → אֶבֶד. Ook geschreven als אוֹבֵד. MT dolend, dwalend, zwerwend, verloren. MT-LXX 1 Dt 26:5 MT: אֶרְמִי אֶבֶד, een verloren (of: zwervende) Arameeër. LXX: Συρίαν ἀπέβαλεν, een verstoten Syriër. 2 Sp 31:6 MT: תַּנְהוּ שִׁכָּר לְאוֹבֵד, geeft sterke drank aan wie verloren gaat. LXX: δίδοτε μέθην τοῖς ἐν λύπαις, geeft sterke drank aan de bedroefden. 3 Jb 4:11 MT: לִישׁ אֶבֶד, koning leeuw, die verloren gaat. LXX: μυρμηκολέων ὄλετο, een mierleeuw gaat te gronde. Zie ook Ps 30(31):13, 118(119):176, Sp 31:6, Jb 29:13, 31:19, Pr 7:15.
- אֶבְדָּה ww.qal.waw.cons.pf. 3^e p.vr.ev. → אֶבְדָּה (+1)
- אֶבְדָּה of אֶבְדָּה ww.qal.pf. 3^e p.vr.ev. → אֶבְדָּה
- אֶבְדָּה of אֶבְדָּה ww.qal.pf. 3^e p.vr.ev. → אֶבְדָּה
- אֶבְדָּה znw.vr.ev. Afgeleid van → אֶבְדָּה. MT Betekenis: verlies, het verlorene, Ex 22:8, Lv 5:22,23, Dt 22:3, Sp 27:20. LXX ἀπώλεια, ondergang, vernietiging, alle teksten.
- אֶבְדָּה znw.mnl.ev.ktb. Ook אֶבְדוּ (qr) (+1). Afgeleid van → אֶבְדָּה. MT onderwereld, Sp 27:20. LXX ἀπώλεια, ondergang, vernietiging.
- אֶבְדוּ ww.qal.waw.cons.pf. 3^e p.mnl.mv. → אֶבְדוּ (+1)
- אֶבְדוּ of אֶבְדוּ ww.qal.pf. 3^e p.mv. → אֶבְדוּ
- אֶבְדוּ of אֶבְדוּ ww.qal.pf. 3^e p.mv. → אֶבְדוּ
- אֶבְדוּ ww.qal.waw.cons.pf. 3^e p.mnl.mv. → אֶבְדוּ (+1) (soms qr)
- אֶבְדוּ znw.mnl.ev.st.abs. Afgeleid van → אֶבְדָּה. MT Betekenis: verlorenheid, ondergang, teloorgang, afgrond, dodenrijk, Ps 87(88):12, Jb 26:6, 28:22, 31:12, Sp 15:11 (soms met וּ, בּ of ל) ervoor. LXX ἀπώλεια, ondergang, vernietiging (alle teksten muv Jb 31:12). Zonder Gr equivalent in Jb 31:12.
- אֶבְדוּת ww.qal.part.vr.mv. → אֶבְדוּת
- אֶבְדָּךְ of אֶבְדָּךְ ww.qal.inf.cs. + sf 2^e p.mnl.ev. → אֶבְדָּךְ
- אֶבְדָּךְ of אֶבְדָּךְ ww.qal.inf.cs. + sf 2^e p.mnl.ev. → אֶבְדָּךְ
- אֶבְדָּךְ ww.pi.waw.cons.impf. 1^e p.ev. + sf 2^e p.mnl.ev. → אֶבְדָּךְ (+1)
- אֶבְדָּכֶם ww.qal.inf.cs. + sf 2^e p.mnl.mv. → אֶבְדָּכֶם
- אֶבְדַּל ww.hi.waw.cons.impf. 1^e p.ev. → בְּדַל (+1)
- בְּדַל ww.hi.waw.cons.impf. 1^e p.ev. + parag. ה → בְּדַל (+1)
- אֶבְדָּם ww.pi.pf. 3^e p.mnl.ev. + sf 3^e p.mnl.mv. → אֶבְדָּם
- אֶבְדָּן znw.mnl.ev.st.abs. Afgeleid van → אֶבְדָּה. MT verlorenheid, ondergang, teloorgang, uitroeiing, Es 8:6, 9:5 (met וּ of בּ). LXX ἀπώλεια, ondergang, vernietiging, Es 8:6. Zonder Gr equivalent in Est 9:5.
- אֶבְדָּנוּ ww.qal.pf. 1^e p.mv. → אֶבְדָּנוּ
- אֶבְדָּתְךָ ww.qal.pf. 2^e p.vr.ev. → אֶבְדָּתְךָ
- אֶבְדָּתְךָ znw.vr.ev.st.cs. → אֶבְדָּתְךָ
- אֶבְדָּתְךָ ww.qal.pf. 2^e p.mnl.ev. → אֶבְדָּתְךָ
- אֶבְדָּתְךָ ww.pi.pf. 2^e p.mnl.ev. → אֶבְדָּתְךָ
- אֶבְדָּתִי ww.qal.pf. 1^e p.ev. → אֶבְדָּתִי
- אֶבְדָּתִי ww.pi.pf. 1^e p.ev. → אֶבְדָּתִי
- אֶבְדָּתִי ww.pi.pf. 1^e p.ev. → אֶבְדָּתִי
- אֶבְדָּתִי ww.pi.waw.cons.pf. 1^e p.ev. → אֶבְדָּתִי (+1)
- אֶבְדָּתֶם ww.qal.waw.cons.pf. 2^e p.mnl.mv. → אֶבְדָּתֶם (+1)
- אֶבְדָּתֶם ww.pi.waw.cons.pf. 2^e p.mnl.mv. → אֶבְדָּתֶם (+1)
- אֶבְדָּה ww.MT qal a bevestigend (slechts 2x, meestal gebruikt het Hebr hiervoor יָאֵל, II: bewilligen, willen, bereid zijn (hi)): willen, willen hebben, begeren, Js 1:19, Jb 39:9. b meestal ontkennd: niet willen (met → אֶבְדָּה, niet), afwijzen, weigeren, bedanken voor, afslaan, versmaden, niet horen, weerspanning zijn, zich verzetten, ontbreken, missen, niet hebben. Gn 24:5,8, Ex 10:27, Lv 26:21, Dt 1:26, 2:30, 10:10, 13:9, 23:6, 25:7, 29:19, Jz 24:10, 1Sa 15:9, 22:17, 26:23, eap. Van de ontkennde vorm wordt het bnw → אֶבְדוּן, armelijk, schamel, gebrekkig, pover afgeleid. Het ww is een nevenvorm van → אֶבְדָּה, verlangen naar, Ps 118(119): 40,174. Mogelijk is אֶבְדָּה verwant aan het Aramese → יָאֵב, verlangen, hunkeren naar (alleen in Ps 118(119):131). LXX 1 θέλω, willen, begeren, van plan zijn, zullen, Gn 24:8, Dt 1:26, 2:30, 10:10, 23:6, 25:7, 29:19, Jz 24:10, 1Sa 16:23, eap. 2 βούλομαι, liever willen, de voorkeur geven aan, verkiezen, een doel nastreven, Gn 24:5, Ex 10:27, Lv 26:21, 1Sa 15:9, 22:17, 31:4, 2Sa 6:10, eap. 3 προσέχω, opletten, zich om iets bekommeren, zich bezighouden met, Ps 80(81):12. 4 συθέλω, willen, wensen, Dt 13:9. 5 ἀπειθέω, ongehoorzaam zijn, niet volgezaam zijn, Sp 1:25. MT-LXX 1 Ri 19:25 MT heeft: וְלֹא־אָבְרוּ הָאֲנָשִׁים לְשׁוֹנֵעַ, en niet wilden de mannen horen. LXX (codex A): καὶ οὐκ ἠθέλησαν οἱ ἄνδρες ἀκοῦσαι αὐτοῦ; (codex B): καὶ οὐκ εὐδόκησαν οἱ ἄνδρες τοῦ εἰσακοῦσαι, en de mannen hadden geen welbehagen om te horen. Zie ook Ri 11:17, 19:10, 20:13. 2 Sp 6:35 MT: כִּלְכִפֵּר וְלֹא־יֵאָבֶה, hij verlangt geen enkel zoenoffer, Sp 6:35. LXX: οὐδὲ μὴ διαλυθῆναι πολλῶν δώρων, noch dat hij zich zou verzoenen met welke offergaven dan ook.
- אֶבְהָה ww.qal.pf. 3^e p.ev. → אֶבְהָה
- אֶבְהָה znw.mnl.ev.st.abs. Afgeleid van → אֶבְהָה. MT Betekenis: (oever)riet, bies, soort papyrus, Jb 9:26. MT-LXX Jb 9:26 MT: הִלְפּוּ עִם־אֲנִיּוֹת אֶבְהָה, zij gleden voorbij als rieten scheepjes. LXX: ἦ καὶ ἔστιν ναυσὶν ἴχθυσος ὁδοῦ, of: is er ook een voetspoor op de weg door scheepjes (achtergelaten)? Volgens E. Italie ook: verlangen, begeerte, lust. Hij vertaalt אֶבְהָה met kaperschepen. Lit: E. Italie, Bijbels Hebreeuws Nederlands Woordenboek, Nieuw-Lekkerland: De Haan Boeken, 2003.
- אֶבְהָה ww.ni.impf. 1^e p.ev. → אֶבְהָה
- אֶבְהָתִי Aram znw.mnl.mv.st.cs + sf 1^e p.ev. → אֶבְהָתִי
- אֶבְהָתְךָ Aram znw.mnl.mv.st.cs + sf 2^e p.mnl.ev. → אֶבְהָתְךָ
- אֶבְהָתְנָא Aram znw.mnl.mv.st.emph. + sf 1^e p.mv. → אֶבְהָתְנָא
- אֶבְהָנוּ ww.qal.pf. 3^e p.mv. → אֶבְהָנוּ
- אֶבְהָנוּ of אֶבְהָנוּ ww.qal.impf. 1^e p.ev. → בּוֹא (+1)
- אֶבְהָנוּ of אֶבְהָנוּ ww.qal.waw.cons.impf. 1^e p.ev. → בּוֹא (+1)
- אֶבְהָנוּ of אֶבְהָנוּ ww.qal.impf. 1^e p.ev.coh. → בּוֹא (+1)
- אֶבְהָנוּ ww.qal.pf. 3^e p.mv. + parag. א → אֶבְהָנוּ

אָבֹאָה of אַבְאָה *ww.qal.impf. 1^e p.ev.coh.* → בוא (+1)
 אָבוּגִיל *eig. MT Avigajil, 1Sa 25:18 (ktb).* Zie → אֲבוּגִיל
 אָבֹוּ *Aram znw.mnl.ev.st.cs + sf 3^e p.mnl.ev.* → אָב
 אָבוּ *twp.* Afgeleid van → אָבָה. **MT** Ach! Helaas! Wee! Als
 znw: *wee, onbehagen, iets om te klagen, behoefte, ver-
 langen, gezucht, Sp 23:29. MT-LXX Sp 23:29 MT
 heeft: אָבוּ לָנוּ אָבוּ, *bij wie is het ach (onbehagen).* LXX:
 τὺν θόρουτος, *bij wie is er opschudding, of: lawaai,*
rumoer, gedruis, afkeuring.
 אָבֹוּ *Aram znw.mnl.ev.st.cs + sf 2^e p.mnl.ev.* → אָב
 אָבוּס *ww.qal.pss.part.mnl.ev.st.abs.* → אָבס
 אָבוּס *znw.mnl.ev.st.abs.* Afgeleid van → אָבס. **MT** Beteke-
 nis: *voederbak, ruif, trog, kribbe, Js 1:3, Sp 14:4, Jb*
39:9. LXX φάτυδος, voerbak, ruif, trog (alle verzen).
 אָבוּס *ww.qal.impf. 1^e p.ev.* → בוּס (+1)
 אָבוּסִים *ww.qal.pss.part.mnl.mv.st.abs.* → אָבס
 אָבוּסִךְ *znw.mnl.ev.st.cs + sf 2^e p.mnl.ev.* → אָבוּס
 אָבוּסִנוּ *ww.qal.impf. 1^e p.ev. + 3^e p.mnl.ev.* → בוּס
 אָבוּשׁ *ww.qal.impf. 1^e p.ev.* → בוּשׁ
 אָבוּשָׁה of אָבֻשָׁה *ww.qal.impf. 1^e p.ev.coh.* → בוּשׁ
 אָבוּת of אָבוּתִים *znw.mnl.mv.st.abs.* → אָב (+1)
 אָבוּת *znw.mnl.mv.st.cs.* → אָב (+1)
 אָבוּתֵיהֶם, אָבוּתֵיהֶם, אָבוּתֵיהֶם of אָבוּתֵיהֶם *znw.mnl.mv.st.cs + sf*
3^e p.mnl.mv. → אָב (+1)
 אָבוּתִי of אָבוּתִי *znw.mnl.mv.st.cs + sf 1^e p.ev.* → אָב
 אָבוּתִיו of אָבוּתִיו *znw.mnl.mv.st.cs + sf 3^e p.mnl.ev.* → אָב
 אָבוּתִיךְ of אָבוּתִיךְ *znw.mnl.mv.st.cs + sf 2^e p.mnl.ev.* → אָב
 אָבוּתִיכֶם, אָבוּתִיכֶם of אָבוּתִיכֶם *znw.mnl.mv.st.cs + sf 2^e*
p.mnl.mv. → אָב (+1 of +1)
 אָבוּתֵינוּ of אָבוּתֵינוּ *znw.mnl.mv.st.cs + sf 1^e p.mv.* → אָב (+1
 of +1)
 אָבוּתֵיכֶם, אָבוּתֵיכֶם of אָבוּתֵיכֶם *znw.mnl.mv.st.cs + sf 2^e*
p.mnl.mv. → אָב
 אָבוּתֵם, אָבוּתֵם, אָבוּתֵיהֶם of אָבוּתֵיהֶם *znw.mnl.mv.st.cs + sf 3^e*
p.mnl.mv. → אָב (+1)
 אָבְחָה *znw.vr.ev.st.abs. MT* onzeker, mogelijk: *slacht-*
plaats, Ez 21:20(15). LXX σφάγγλον, offerdier, offer,
slachtoffer, het slachten. MT-LXX Ez 21:20 MT heeft:
 גַּתְחִי אֶבְחָה־רָב, NB: *ik heb een vlamvend zwaard ge-*
geven; NBV 21: het zwaard stuur ik af op hun steden,
moordend doet het zijn werk; BGT: In alle steden zul-
len mensen liggen die door het zwaard gedood zijn;
 GNB: *De poorten van de stad liggen vol doden, slacht-*
offers van het moordende zwaard; NBG: Ik heb voor
het zwaard een slachtplaats gemaakt; HSV: Ik heb een
zwaard ter slachting gezet; SV: ik heb de punt van het
zwaard gezet tegen; WV: heb ik het plunderend zwaard
geplaatst; BR: gebe ich (an all ihre Tore) das Wirbeln
des Schwerts; HBA: At all their gates I set slaughter by
the sword. LXX: παραδέδουσαι εἰς σφάγγια ῥομ-
φαύλας, zij zijn overgeleverd tot slachtoffers van het
*zwaard.**

אָבְחָר *ww.qal.impf. 1^e p.ev.* → בַּחַר I

אָבְחָר *ww.qal.waw.cons.impf. 1^e p.ev.* → בַּחַר I (+1)

אָבְחָרָה *ww.qal.impf. 1^e p.ev.coh.* → בַּחַר I

אָבְחָרָה *ww.qal.impf. 1^e p.ev. + sf 3^e p.mnl.ev.* → בַּחַר I

אָבְטָה of אָבְטָה *ww.qal.impf. 1^e p.ev.* → בַּטָּח

אָבְטִיָּה *znw.mnl.ev.st.abs.* Mogelijk afgeleid van → בַּטָּח.

MT Betekenis: *watarmeloen, Nm 11:5. LXX πέπων,*
pompoen, kalebas, meloen.

אָבְחָה *znw.vr.ev.st.cs.* → אָבְחָה

אָבִי I *twp. MT* ach!, *als toch!* 1Sa 24:12, 2Ko 5:13. **MT-**
LXX Jb 34:36 **MT:** אוֹ יְבָחֵךְ אָבִי, *ach moge Job*
worden getoetst. LXX: οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ μάθε Iωβ: *maar*
werkelijk, Job, leer toch. Opmerking: NB en SV verta-
 len in deze drie teksten steeds met *vader* of *mijn vader*.
 Hetzelfde doen NBV₂₁, NBG, HSV en WV in 1Sa
 24:12. In 2Ko 5:13 wijkt NBV₂₁ af met *meester*. Jb
 34:36: NBV₂₁: *O!*, NBG: *Och*, HSV: *Ach!*, WV: *Laat*
maar, Jb 34:36. BR heeft in 1Sa 24:12 *mein Vater*, in
 2Ko 5:13 *Hätte wohl*, in Jb 34:36 *Ach wäre*. Het Hebr
 laat de vertaling met *mijn vader* toe.

אָבִי II *eig. MT-LXX* 2Kr 2:12 **MT:** לְחֹרֵם אָבִי, NB:
Choeram Avi, NBV₂₁: meester Churam, NBG (vs 13),
 WV: *Churam-Abi, SV, HSV (allebei vs 13): Huram*
Abi, BR: meinen väterlichen Churam. LXX heeft: τὸν
 Χιραμ τὸν πατέρα μου, *Chiram, mijn vader.*

אָבִי of אָבִיא *ww.hi.impf. 1^e p.ev.* → בוא, 1Ko 20(21):29.
LXX ἐπάγω, *ongeluk over iemand brengen.*

אָבִי *znw.mnl.ev.st.cs + sf 1^e p.ev.* → אָב

אָבִי of אָבִיא *ww.hi.impf. 1^e p.ev.* → בוא

אָבִי *Aram znw.mnl.ev.st.cs + sf 1^e p.ev.* → אָב

אָבִי *znw.mnl.ev.st.c.s* → אָב (+1)

אָבִי of אָבִי **Hebr** *znw.mnl.ev.st.cs + sf 1^e p.ev.* → אָב

אָבִי *eig. MT* Avi, *moeder van koning Chizkia, 2Ko 18:2.*

In 2Kr 29:1 heet zij אָבִיָּה, *Avia. LXX* 1 Αβου, *Aboe,*
 2Ko 18:2. 2 Αββα, *Abba, 2Kr 29:1. Betekenis: (de ENE*
is) mijn vader.

אָבִי־עֶלְבוֹן *eig. MT* Avi-Alvon, *de Arvatiet, een van Da-*
vids helden, 2Sa 23:31. In 1Kr 11:32 heet hij → אָבִיאָל,
 Betekenis: *mijn vader is God. LXX* Αβιηλ, *Aviël.*

אָבִיא of אָבִי *ww.hi.impf. 1^e p.ev.* → בוא

אָבִיא of אָבִיא *ww.hi.waw.cons.impf. 1^e p.ev.* → בוא (+1)

אָבִיאָךְ *ww.hi.impf. 1^e p.ev. + sf 2^e p.mnl.ev.* → בוא

אָבִיאָל *eig. MT* Aviël, *vader van Kiesj, grootvader van*
Saul en Abner, 1Sa 9:1, 14:51. LXX 1 Αβιηλ, *Abiël,*
 beide teksten. 2 Zie ook → אָבִי־עֶלְבוֹן, 1Kr 11:32. Bete-
 kenis: *mijn vader is God.*

אָבִיאָם *ww.hi.impf. 1^e p.ev. + sf 3^e p.mnl.mv.* → בוא

אָבִיאָם of אָבִיאָם *ww.hi.waw.cons.impf. 1^e p.ev. + sf 3^e*
p.mnl.mv. → בוא (+1)

אָבִיאָנָה *ww.hi.impf. 1^e p.ev. + sf 3^e p.vr.ev.* → בוא

אָבִיאָנוּ *ww.hi.impf. 1^e p.ev. + sf 3^e p.mnl.ev.* → בוא

אָבִיאָסָךְ *eig. (+1) MT* Aviasaf, *zoon van Korach, Ex 6:24.*
LXX Αβιασφ, *Abiasaf. Betekenis: vader van de ver-*
zameling. Zie ook → אָבִיאָסָךְ.

אָבִיב *znw.mnl.ev.st.abs. MT* coll: *de rijpende korenaren,*
 Lv 2:14. **MT-LXX** 1 Ex 9:31 **MT:** הַשְּׁעֵרָה אָבִיב, *gerste-*
aren. LXX: γὰρ κριθή παρεστηκυῖα, want gerst was
staande. 2 Ex 13:4 MT: בְּחָדֵשׁ הָאָבִיב, *lett: in de maand*